

Sokrates

Samtiden

499-479 f.Kr.	Perserkrigene (grækere mod persere)
480	Slaget ved Salamis
479-431	Athens storhedstid, der varer knapt 50 år: - Perikles, politisk leder fra 461-429 f.Kr. - Sofokles, Euripides, Herodot - Myron, Fidias, Polyklet - Kallikrates, Iktinos,
469-399	Sokrates
440	Lov mod naturfilosoffen Anaxagoras
434-432	Kampene ved Potidaea
431-404	Den peloponnesiske Krig (Athen og Søforbundet mod Sparta og allierede)
429-348	Platon
424	Slaget ved Delion
423	"Skyerne" af Aristofanes
421-415	Nikiasfreden
415	Felttoget mod Sicilien
413	Nederlaget ved Syrakus
406	Søslaget ved Arginusøerne
404	Athen taber krigen mod Sparta
404-403	De XXX tyranner
403	Demokratiet genindføres i Athen. Eukleides' lovreformer med amnesti for tidligere forsyndelser.
399	Sokrates anklages for asebi (manglende respekt for guderne)

Naturfilosoffer og sofister

Sokrates's samtid prægedes intellektuelt af naturfilosofferne og sofisterne.

Naturfilosofferne (f.eks. Thales fra Milet ca. 585 f.Kr., Empedokles fra Agrigento, Heraklit og Anaxagoras ca. 440 f.Kr.) forsøger som de første at give rationelle, dvs. fornuftsbegrundede forklaringer på naturfænomenerne. Tordenvejr og regn forklares ikke længere religiøst, men naturvidenskabeligt. Herved lægger naturfilosofferne grundlaget for al senere videnskabelig tænkning.

Sofisterne (f.eks. Protagoras, Gorgias og Hippias) er omrejsende lærere, som underviser rigmands-sønner, hvis fædre kan betale for undervisningen, i at argumentere for både den gode og dårlige sag. Sofisterne blev ofte anset for at være værdirelativister.

Mange almindelige borgere så med voksende skepsis på både naturfilosofferne, som man anså for ateister, og sofisterne, som man mente ødelagde ungdommens moralbegreber.

Sokrates' liv

Sokrates var søn af stenhuggeren Sofroniskos og jordmoderen Fainarete. Han tilhørte demen (lokalområde) Alopeke og fylen (valgområde) Antiokhis. Som ung gjorde Sokrates tjeneste som hoplit, dvs. tungt udrustet kriger, hvilket tyder på, at familien tilhørte den økonomiske mellemklasse.

Sokrates var gift først med Xanthippe, med hvem han havde sønnen Lamproklos, og anden gang med Myrto, med hvem han fik sønnerne Sofroniskos og Menexenos.

Som voksen færdedes han blandt tidens intellektuelle og ledende politikere. Gennem sin spørgeteknik (den majeutiske metode) forsøgte han at få folk til selv at finde et svar på, hvad der er generelt godt og generelt ondt, og han blev således grundlæggeren af al senere moralfilosofi.

Anklagen

I foråret 399 f.Kr. indleverede digteren Meletos et anklageskrift mod Sokrates hos arkontkongen, den embedsmand, som administrerede domstolene i Athen.

Bag anklagen stod endvidere garveren og politikeren Anytos samt taleren Lykon. Om selve anklageskriftet kan man læse følgende hos filosofihistorikeren Diogenes Laertios:

"Anklageskriftet havde følgende indhold; for det ligger endnu i vore dage, siger Favorinus, i den store Moders tempel:

"Meletos, søn af Meletos, fra demen Pitthos, har under ed indleveret følgende anklage mod Sokrates, søn af Sofroniskos, fra demen Alopeke: Sokrates handler forkert ved ikke at anerkende de af staten anerkendte guder, men ved at indføre nye dæmoniske. Og han handler forkert ved at ødelægge de unge. Straffen er døden.""

Domstolen og processen

Domstolen er en heliastdomstol, som består af 500 (nogle skriver 501 eller endda 502) heliaster, domsmænd. Heliasterne skal være fyldt 30 år, og de udtages ved en sindrig lodtrækning blandt de 10 fyler. En attisk proces falder i følgende dele:

- A: Anklageren argumenter for sin anklage.
Anklagede forsvarer sig mod anklagen.
Heliasterne voterer (stemmer) om skyldspørgsmålet

Findes anklagede skyldig, går man over til fastsættelse af straffen:

- B: Anklageren foreslår en straf.
Anklagede foreslår en alternativ straf, antitimesis.
Heliasterne skal vælge ét af de to forslag.

Heliasterne stemte således i sagen mod Sokrates:

- A: skyldig: 280 stemmer mod 220;
B: dødsstraf: 340 stemmer mod 160.

Nogle kilder til Sokrates

Aristofanes (448-350 f.Kr.), komedieforfatter, skrev "Skyerne" vendt mod Sokrates i 423 f.Kr.

Platon (427-348 f.Kr.), filosof, skrev en række dialoger, hvor Sokrates diskuterer filosofi med personer i samtiden. Platon (ned-)skrev desuden Sokrates' Forsvarstale.

Xenofon (430-355 f.Kr.), general og forfatter, skrev en række mindre skrifter om Sokrates.

Diogenes Laertios, historiker og forfatter, skrev et større værk om oldtidens filosoffer i midten af det 3. århundrede e.Kr.

Sokrates' forsvarstale (Apologien)

Ifølge Diogenes Laertios tilbød vennen Lysias, der var en dygtig logograf (dvs. forfatter af forsvarstaler) at skrive en forsvarstale til Sokrates, men den afslog han med den begrundelse, at nok var talen smuk, men den passede lige så dårligt til ham som smukke klæder og sandaler.

I stedet holdt Sokrates sin egen tale, og det er den, vi idag kender gennem vennen Platons gengivelse. Trods den litterære form må vi formode, at Platon gengiver Sokrates' forsvarstale om ikke ordret, så dog loyalt overfor talens hovedindhold. Forsvarstalen falder i tre dele: I. Det egentlige forsvar; II. Forslag til straf; III. Afsluttende bemærkninger, medens man venter på at fængslet bliver gjort klart.

I. Disposition til selve forsvaret

- 22-23¹⁾ Indledning
23-25 Talen disponeres i to hovedafsnit: 1. Gamle fordomme og 2. Selve anklagen
- 25-33 **1. Gamle fordomme**
25 Fordommene formuleres
25-27 Sokrates er en naturfilosof og en sofist
27-28 Vennen Khairefon spurgte Pythia, om hvem der var den viste mand
28-31 Sokrates undersøger orakelsvaret ved at diskutere med politikere, digtere og håndværkere
31-33 Voksende had mod Sokrates
- 33-39 **2. Selve anklagen**
33 Anklagen formuleres
33-36 Sokrates som ungdomsforfører
36-39 Sokrates som ateist
- 39-49 **3. Sokrates om sig selv**
39-41 Som soldat
41-43 Som byens samvittighed
44-45 Som en hestebremse
45 Sokrates' daimonion
46 Sokrates som prytan (medlem af rådet)
47-49 Sokrates som ven, aldrig som lærer
49-51 Afslutning

II. Disposition til Sokrates' forslag til straf

- 52 Vurdering af afstemningsresultatet
52-53 Bespising på Prytaneion (rådhuset)
54-55 Andre strafmuligheder
55 Vennerne tilbyder at betale 30 miner

III. Disposition til afsluttende bemærkninger

- 55-57 Nogle ord til dem, der har dømt ham
57-60 Opmuntrende ord til dem, der har frikendt ham; døden må enten være et intet eller et paradys
60-61 Nogle ord om hans tre sønner

BJ / 24. september 2003

1. Sidetallene henviser til: Platon, *Forsvarstalen* og *Faidon*, Udvalg af Platons Skrifter ved Otto Foss og Per Krarup, C.A.Reitzels Forlag 1969 eller senere.